

ΕΚΘΕΣΙΣ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ 1940 - 1944

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΒΑΣΕΙ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ
ΤΟΥ Γ.Ε.Ν.
ΥΠΟ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΦΩΚΑ, ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΥ

ΤΟΜΟΣ Α΄
ΑΠΟ ΤΗΣ ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ
ΜΕΧΡΙ
ΤΗΣ ΚΑΤΑΛΗΨΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
27 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1941

συμμετείχεν εἴτα ἡ Ἰταλία μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως τῶν κατὰ τῆς Βουλγαρίας συμμαχικῶν δυνάμεων ἐπεμβάσεως, τὸ Σύμφωνον εἶχε πλήρη ἐφαρμογὴν καὶ ἐπομένως οἱ Σύμμαχοι εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ βοηθήσωσι τὴν Ἑλλάδα κατὰ τῆς Βουλγαρίας (1).

2. Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἐπιτελικόν της πρόγραμμα

α) ΓΕΝΙΚΑ.—Ἡ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ρύθμισις τῆς Ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, τὰ σοβαρὰ διεθνή. γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἀνεφέραμεν, καὶ ἡ ὁλοπρὸς ἐπιτεινομένη κατακτητικὴ δραστηριότης τῆς Γερμανίας συμπίπτουν πρὸς σημαντικὴν μεταβολὴν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Δικτατορίας τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ κατὰ τὴν 4ην Αὐγούστου 1936. Τὰ δικτατορικά καθεστῶτα εἶχον ἐπιβληθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς ὅλην τὴν Κεντρικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Εὐρώπην μὲ ἐντυπωσιακὰ ἀποτελέσματα. Τὸ γεγονός τοῦτο, ἀλλ' ἰδίως ἡ ἔμφυτος «ἀντικοινοβουλευτικὴ» διάθεσις τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ τὸν ὤθησεν εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ πείραμά του. Ὁ νέος Κυβερνήτης τῆς Χώρας ἀπηλλάγη μὲ τὸ προαξικόπημά του τῶν ἐμποδίων τῶν συναφῶν πρὸς τοὺς ἐλευθέρους κοινοβουλευτικὸς θεσμοὺς. Καταργήσας οἰονδήποτε ἔλεγχον ἢ δημοκρατικὸν πρόσκομμα, ἀνελάμβανε πλήρη τὴν εὐθύνην τῆς διακυβερνήσεως τοῦ τόπου τέσσαρα ὅλα ἔτη πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου. Εἶχε τὸν καιρὸν καὶ τὰ μέσα, ὥστε καὶ τὰ ἐνδεχόμενα λάθη τοῦ παρελθόντος νὰ ἐπανορθώσῃ καὶ ἀδιατάρακτος νὰ χωρήσῃ πρὸς τὴν διοικητικὴν ὀργάνωσιν καὶ τῆς Χώρας γενικώτερον, ἰδιαίτερος δέ, χάρις εἰς τὴν βαθεῖαν ἐπιτελικὴν του μόρφωσιν, νὰ στρέψῃ τὴν φροντίδα του πρὸς τὰς ἐνόπλους δυνάμεις.

Ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς ὄρμος πλέον ἀπὸ τὴν πείραν τοῦ παρελθόντος, θεληματικὸς, ἀδίστακτος, φιλόδοξος καὶ φιλόπονος, ἐπέδθη ἀδέσμευτος ἀλλὰ καὶ μὲ ἀδάμαστον ἐνεργητικότητα εἰς τὸ ἔργον. Τὰ διαδραματιζόμενα εἰς τὴν Εὐρώπην δὲν τὸν ἀφίνουν φυσικὰ ἀδιάφορον. Τόσον ἡ μελέτη τῆς διεθνοῦς καταστάσεως ὅσον καὶ ἡ πολιτικὴ του διαίθησις ἀποκρυσταλλῶναι εἰς τὸ πνεῦμά του καὶ προβλέψεις φωτεινὰς διὰ τὸ μέλλον καὶ σαφῆ διαγραφὴν τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς. Τὰ συμπεράσματα αὐτὰ τῆς ἐκτιμήσεως τῆς καταστάσεως τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ διευπλώθησαν, κατὰ αὐστηρῶς ἐμπιστευτικὸν τρόπον, εἰς συνεδρίασιν τοῦ Ἀνωτάτου Ναυτικοῦ Συμβουλίου κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1936, ὀλίγους δηλαδὴ μῆνας ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς δικτατορίας.

Ὅπως ἀναφέρει ὁ Ναύαρχος Καββαδίας (2) κατὰ τὴν συνεδρίασιν ἐκείνην, τὴν ὁποῖαν, λόγῳ ἴσως τοῦ αὐστηρῶς ἐμπιστευτικοῦ χαρακτῆρός της,

1) Β. Π. σελ. 32, 33.

2) Ἐκθ. Α'. Καθ. § 52, Β.Κ. σελ. 103 - 104.

δὲν ἀνευρίσκομεν εἰς τὸ βιβλίον τῶν Πρακτικῶν τοῦ Α.Ν.Σ., ἠρωτήθη ὁ Προεδρεύων Πρωθυπουργὸς ἀπὸ τὸν τότε Ἀρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου Ἀντιναύαρχον Οἰκονόμου ποία εἶνα ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως, ἐὰν προβλέπεται πόλεμος καὶ ποῖος ὁ πιθανὸς ἀντίπαλος. Ἐξενίσθη ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς διὰ τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν καὶ ὁ Α.Γ.Ε.Ν. τοῦ ὑπέδειξε τότε τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ Νόμου περὶ Ναυτικοῦ Ἐπιτελείου, τὸ ὁποῖον πράγματι προβλέπει ὅπως ὁ Α.Γ.Ε.Ν. ἐνημεροῦται ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω θεμάτων, διὰ νὰ δύνатаι βάσει αὐτῶν νὰ κανονίξῃ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ Ναυτικοῦ. Ὁ Πρωθυπουργὸς ἀνέγνωσε τὸ σχετικὸν ἄρθρον μὲ προσοχὴν καί, ἀφοῦ ἐπ' ὀλίγον συνεκεντρώθη, εἶπε τὰ ἑξῆς: «Αὐτὸ πού θὰ σᾶς εἶπω δὲν θὰ τὸ ἀνακοινώσετε εἰς κανένα. Προβλέπω πόλεμον μεταξὺ τοῦ Ἀγγλικοῦ καὶ τοῦ Γερμανικοῦ συγκροτήματος. Πόλεμον πολὺ χειρότερον ἀπὸ τὸν προηγούμενον. Εἷς τὸν πόλεμον αὐτὸν θὰ κάνω ὅ,τι ἡμπορῶ διὰ νὰ μὴν ἐμπλακῇ ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ τοῦτο δυστυχῶς θὰ εἶναι ἀδύνατον. Εἶναι περιττὸν νὰ σᾶς εἶπω ὅτι ἡ θέσις μας εἰς τὴν σύρραξιν αὐτὴν θὰ εἶναι παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀγγλίας. Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν: τὸ τελευταῖον αὐτό, προπαντός, νὰ μὴ ἐξέλθῃ τῆς αἰθούσης ταύτης».

Τὴν σημαντικωτάτην αὐτὴν δήλωσιν τοῦ Πρωθυπουργοῦ ὁ Ναύαρχος Σακελλαρίου δὲν περιλαμβάνει εἰς τὸ βιβλίον του. Σημειώνει ἐν τούτοις ὅτι κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1940, κατὰ τὴν κρισιμοτέραν δηλαδὴ στιγμὴν τοῦ πολέμου, ὅταν ἡ Ἀγγλία μετὰ τὸ δρᾶμα τῆς Δουγκέρκης διέτρεχεν ἄμεσον κίνδυνον, ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς εἶπεν εἰς τὸν Ναύαρχον Σακελλαρίου: «Ἐἵμαι ἀπολύτως σύμφωνος μαζί σου καὶ σοῦ τονίζω καὶ ἐγὼ ἐπισημως, διὰ νὰ μπορέσης νὰ ἐμπυχώσης μ' αὐτὴν τὴν ιδέαν ὅλους τοὺς δίπλα σου, ὅτι ἡ θέσις μας εἶναι νὰ μένωμε σταθερῶς παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀγγλίας· παρὰ τὰ γνωστὰ ἐλαττώματά των, παρὰ τὰς ὀχλήσεις, πού μᾶς κάνουν διὰ τὰς χρηματικὰς μαζί των διαφορὰς μας, μόνον μὲ τὴν Ἀγγλίαν ἐμεῖς τὰ μικρὰ κράτη μποροῦμε νὰ εὐημερήσωμε, ἔστω κι' ἂν καμμιά φορὰ μᾶς πετοῦν στὸ δρόμο. Μὲ τοὺς Γερμανοὺς κανένας λαὸς δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ· εἴτε ὡς σίμμαχοι, εἴτε ὡς ἐχθροί, ἂν πέσωμε στὰ χέρια τους, θὰ μᾶς γδύσουν, θὰ μᾶς κλωσήσουν καὶ οὔτε ἀναπνοὴ δὲν θὰ μᾶς ἀφίσουνε νὰ πάροουμε. Συνεπῶς ὄχι μόνον θὰ μείνωμε σταθερῶς μὲ τοὺς Ἀγγλους, ἀλλὰ πρέπει νὰ κάνοιμε κάθε δυνατὴ προσπάθεια, διὰ νὰ χωνέψουν καὶ αὐτοὶ καλὰ ὅτι ἐμεῖς θὰ σταθοῦμε μέχρι τέλους εἰς τὸ πλευρὸν των, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἐκβασίς τοῦ πολέμου» (1).

Καὶ τὰ μὲν ἐπίσημα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἡ Σύνταξις τῆς Πολεμικῆς Ἐκθέσεως ἔχει ὑπ' ὀφεινὴν τῆς, δὲν ἀναγράφουν καμμίαν ἐκ τῶν δύο τούτων σαφῶν δηλώσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Πρωθυπουργοῦ. Ἡ δευτέρα ἄλλως τε ἐκ

1) Β. Σ. σελ. 24.

τούτων εἶχεν ἐντελῶς ἰδιωτικὸν χαρακτῆρα. Ἡ ὅλη ὁμῶς πολιτεία τοῦ Ἰ. Μεταξᾶ, ἥτις δὲν διαφέρει ὡς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν μὲ τὴν ἐφαρμοσθεῖσαν κατὰ τὸν Ἀὐτὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἀπὸ τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον, ἐπιμαρτυρεῖ τὴν ἀκρίθειαν τῶν ἀναφερομένων ἀπὸ τοὺς δύο ναυάρχους. Ἀφ' ἐτέρου προσεπικυρώνει τὰς δηλώσεις αὐτὰς ἢ ἀπολύτως συνεπῆς διαγραφῆ τοῦ ἐπιτελικοῦ προγράμματος καὶ τὸ εἶδος τῆς ναυτικῆς πολεμικῆς παρασκευῆς, ἥτις ἐφηρομόσθη κατὰ τὴν τετραετίαν 1936 - 1940. Τὸ πρόγραμμα αὐτὸ ἀπέβλεπε σαφῶς εἰς τὸ νὰ προετοιμάσῃ τὴν Ἑλλάδα ναυτικῶς ὡς σύμμαχον τῆς Ἀγγλίας, καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ ἰκανὴν νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὴν συμμαχίαν συνδρομῆν, βασιζομένην ἰδίως εἰς τὴν πληρεστέραν ἀξιοποίησιν τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως. Οἱ πενιχροὶ οἰκονομικοὶ πόροι τοῦ Κράτους δὲν ἐπέτρεπαν σημαντικὴν αὐξήσιν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων. Περιορίσθη ἐπομένως ἢ προσπάθεια πρὸς αὐξήσιν τοῦ Στόλου εἰς τὴν παραγγελίαν τῶν δύο ἀρίστων ἀντιτορπιλικῶν «Β. Γεώργιος» καὶ «Β. Ὀλγα» εἰς Ἀγγλίαν, συνδυαζομένη μὲ ἐντατικὴν μέριμναν διὰ τὴν τελειότεραν κατὰ τὸ δυνατόν ἐκπαίδευσιν τοῦ Ναυτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τὴν ἐντελεστέραν ἀσκήσιν καὶ ὀργάνωσιν τοῦ Στόλου. Ἐστράφη δὲ ἰδιαιτέρως ἢ προσοχὴ εἰς τὴν ὀχύρωσιν τῶν ἀκτῶν, τὴν δημιουργίαν ἀσφαλῶν ἐσωτερικῶν θαλασσίων ὁδῶν καὶ βάσεων, ὥστε νὰ καταστῇ σημαντικώτερα μὲν διὰ τοὺς Ἕλληνας ἢ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν συμμαχίαν, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ διασφαλισθοῦν περισσότερο αἱ ἀπαραίτητοι θαλάσσιοι μεταφοραὶ, αἱ ἀπαιτούμεναι τόσον διὰ τὴν κινητοποίησιν καὶ συγκέντρωσιν τοῦ στρατοῦ ὅσον καὶ διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τῆς Χώρας. Αἱ βασικαὶ λοιπὸν σκέψεις, αἵτινες ὠδήγησαν εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ Ἐπιτελικοῦ προγράμματος παρασκευῆς τῆς Χώρας, ἠδύναντο νὰ συνοψισθοῦν—κατὰ τὸν Ναύαρχον Καββαδίαν—ὡς ἑξῆς: (1).

Διὰ τὴν ἀπὸ ξηρᾶς ἄμυναν θὰ ἐχρησιμοποιοεῖτο μόνος ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Ἀβεβαία καὶ ἀπίθανος ἐφαίνετο ἄλλη βοήθεια. Ἀπρητεῖτο ἐπομένως ἐργασία διὰ τὴν συγκρότησιν ἀξιωμαχοῦ στρατοῦ καὶ ἀνάλογον ὀχύρωσιν πρὸς ἄμυναν ἀπὸ ἐπιθέσεως προερχομένης ἐκ Βουλγαρίας.

Διὰ τὴν προστασίαν τῆς Χώρας ἀπὸ ἀποπείρας καταλήψεως τῆς διὰ σοβαρῶν ἀποβατικῶν δυνάμεων θὰ ἐπὶ ἴσκει ἢ κάλυψις τοῦ ἐγγύς εὐρισκομένου Ἀγγλικοῦ Στόλου τῆς Μεσογείου, ὅστις θὰ ἐπροστάτευεν ἐπίσης καὶ τὸν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ διὰ θαλάσσης ἀνεφοδιασμὸν τῆς Ἑλλάδος.

Διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν Ἑλληνικῶν ἀκτῶν ἀπὸ αἰφνιδιαστικῶν ἐπιθέσεων, ὀρμωμένων εἴτε ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα, εἴτε ἀπὸ τοὺς Ἰταλικούς λιμένας τῆς Νοτίου Ἀδριατικῆς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιζητηθῇ ἢ μόνιμος παραμονὴ Ἀγγλικῶν Ναυτικῶν Δυνάμεων εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ὕδατα. Ἐπρεπεν ἐπομένως νὰ ληφθῇ πρόνοια ὀχυρώσεως τῶν ζωτικωτέρων σημείων τῶν Ἑλληνικῶν

1) Β. Κ. σελ. 104 - 105.

παραλίων, ὀχυρώσεως ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ τὰς ἐπιθετικὰς ἐχθρικές δυνάμεις μέχρις ἐμφανίσεως τοῦ καλύπτοντος ἐξ ἀποστάσεως Ἀγγλικοῦ Στόλου (1).

ὑπὸ τοιοῦτον, εἰς γενικὰς γραμμὰς, ἐπιτελικὸν πρόγραμμα, τοῦ ὁποίου δὲν ἀνευρέθη, εἰς τὰ ὑπ' ὄψιν μας ἐπίσημα στοιχεῖα, ἡ λεπτομερὴς διατύπωσις, διεξήχθη ἡ πολεμικὴ προετοιμασία τῆς Ἑλλάδος κατὰ θάλασσαν διαρκούσης τῆς τετραετοῦς δικτατορίας Μεταξᾶ, ἥτις προηγήθη τοῦ Βου παγκοσμίου πολέμου.

Θὰ ἐξετασθῶν ἐν πρὸς ἐν τὰ κεφάλαια τῆς προετοιμασίας ταύτης.

β) Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΟΥ ΑΜΥΝΗΣ.— Ὅρθον εἶναι νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ περὶ ὀργανώσεως τῆς Παρακτίου Ἀμύνης μέριμνα ἀνατρέχει ἀρκετὰ ἔτη προγενεστέρως. Σποραδικαὶ ἐνέργειαι πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἔλαβον χώραν καὶ εἰς τὸ ἀπώτερον παρελθὸν εἰς περιπτώσεις ἐντάσεως τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων ἢ ἐμπλοκῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς προηγουμένους πολέμους. Εἶχον ὅμως ὅλοι τὸν χαρακτήρα τῆς προχειρότητος καὶ τῆς προσωρινότητος, αἱ δὲ μεταγενέστεραι ἐπιμελεῖς μελέται τοῦ Γ.Ε.Ν. παρέμεναν ἀνεφάρμοστοι. Συστηματικώτερα πρόνοια ἐσημειώθη διὰ τοῦ ἀπὸ 10 Σεπτεμβρίου 1926 Νομοθετικοῦ Διατάγματος περὶ ὀργανώσεως τῆς τοπικῆς ἀμύνης. Διὰ τοῦ Νομοθετικοῦ ἐκείνου Διατάγματος προεβλέπετο ἡ κατανομὴ τῶν ἀκτῶν τῆς Χώρας εἰς «Ναυτικὰς Ἀμυντικὰς Περιοχὰς» (Ν.Α.Π.), τὰ ὅρια τῶν ὁποίων θὰ καθορίζοντο ἐκάστοτε διὰ Διατάγματος, κατόπιν προτάσεως τοῦ Γ.Ε.Ν.

Σκοπὸς τῶν Ν.Α.Π. θὰ ἦτο: «ἢ κατὰ θαλασσίων, ἐναερίων ἢ συνδυασμένων προσβολῶν προάσπισις ἐν πολέμῳ ζωτικῶν παρακτίων περιοχῶν ἢ θέσεων τῆς Χώρας, ἢ συστηματικώτερα ὀργάνωσις τῆς ὑποβρυχίου ἀμύνης, ἢ προστασία τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν καὶ ἡ ἐπωφελεστέρως ἐν γένει χρῆσιμοποίησις τῶν ναυτικῶν καὶ ἐναερίων δυνάμεων».

Αἱ Ν.Α.Π. καὶ ἄτασαι αἱ ἐγκαταστάσεις τοπικῆς ἀμύνης θὰ ὑπήγοντο ὑπὸ τὸν «Ἀνώτερον Διοικητὴν Τοπικῆς Ἀμύνης (Α.Δ.Τ.Α.), ὅστις εἰδι-

1) Ὁ Ναύαρχος Σακελλαρίου παραβλέπων τὴν τελευταίαν αὐτὴν πιθανότητα δὲν φαίνεται πιστεύων εἰς τὴν ἀνάγκην μονίμων ἐπακτίων ὀχυρῶν, διότι ἐθεώρει ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὸν ἔχοντα τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης, τὴν ὁποίαν θὰ ἐξησφάλιζεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ μετὰ τῆς Ἀγγλίας συμμαχία. Δὲν ἐλάμβανεν ἐπαρκῶς ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ πολεμικαὶ συνθήκαι εἰς τὸ Παγκόσμιον θέατρον τοῦ πολέμου δὲν ἐξησφάλιζαν ἀπόλυτον τὴν Ἀγγλικὴν θαλασσοκρασίαν εἰς τὴν Μεσόγειον. Ὅρθως ἀπ' ἐτέρου παρετήρει ὅτι ἡ προοδευτικῶς ἐξελισομένη ἀεροπορία ἠδύνατο νὰ ἀδιαφορήσῃ διὰ τὰ μόνιμα ἐπάκτια ὀχυρά καί, παρὰ τὴν ἵπαρξίν των, νὰ ἐπιφέρῃ σημαντικὰς ζημίας εἰς τοὺς ζωτικούς Ἑλληνικοὺς χώρους. Ὅπωςδὴποτε ὅταν κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1937 παρέλαβε τὴν Ἀρχηγίαν τοῦ Γ.Ε.Ν. εὔρε τὴν κατασκευὴν ὀχυρῶν ἀρκετὰ προκεχωρημένην καὶ δὲν ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε νὰ σταματήσῃ τὰ ἔργα ἢ νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ρυθμὸν τῆς ἐκτελέσεώς των. (Β. Σ. 53).